בגדי עשו

דברים לשולחן שבת
משיעורו השבועי של **הרב שניאור אשכנזי**

ב"ה, גיליון מס' 61 | פרשת תולדות | ג' כסלו תשפ"ז

בפרשת השבוע מגיע יצחק לזקנה, עיניו כהות מראות, והוא קורא לעשו בנו הגדול ומבקש ממנו לצוד לו ציד ולהכין לו מטעמים, כדי שיברך אותו לפני מותו. רבקה שומעת את הדברים ונחרדת. היא מכירה היטב את דרכיו של עשו, ויודעת שאינו ראוי לברכות. היא מכינה ליצחק מטעמים משני גדיי עיזים, מלבישה את יעקב בבגדי עשו, מכסה את ידיו ואת צווארו בעורות הגדיים, ושולחת אותו אל אביו כדי לקבל את הברכות במקום אחיו.

יעקב, שהתורה מתארת אותו כ"איש תם יושב אהלים", חושש מאוד מן התפקיד שהוטל עליו: **"הן עשו אחי איש שעיר ואנכי איש חלק, אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה"**. הגאון מווילנא מלמד שבלשון הקודש יש שתי מילים לספק: "פן" נאמר על דבר שאדם חושש שיקרה, ו"אולי" נאמר על דבר שהוא מקווה שיקרה. אם כן, מדוע אמר יעקב "אולי ימשני" ולא "פן ימשני"? בהגהה על דבריו מובא הסבר מופלא: **"שצדקתו הייתה כה גדולה, שאף שעשה במצוות אימו, אבל בסתר ליבו קיווה בלשון 'הלוואי' ימושני אבי ותתברר האמת"**. יעקב ייחל שאביו יגלה את התחפושת, כדי שלא יצטרך להוציא מפיו דבר שאינו אמת.

אבל התקווה לא התגשמה. יצחק מישש את ידיו, השתכנע ובירך אותו, וכשנכנס עשו עם המטעמים, נחרד יצחק ואמר: **"בא אחיך במרמה ויקח ברכתך"**. כאן עולה שאלה קשה. התורה מקפידה על האמת יותר מכמעט כל דבר אחר; על השקר בלבד נאמר בה "מדבר שקר תרחק". מדוע בחרה רבקה דווקא בדרך של מרמה? הרי יכלה לבקש מיצחק בגלוי לברך את יעקב, כפי שאמר הקב"ה לאברהם על שרה: "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה".

לטובת שניהם

ראשית, התורה עצמה מאשרת את מעשה רבקה. בסוף הפרשה, כשיעקב נשלח אל לבן, נאמר: "אל לבן בן בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו". רש"י כותב על המילים האחרונות: "איני יודע מה מלמדנו", והחזקוני משיב: **"מלמד שלטובת שניהם נתכוונה"**. רבקה לא העדיפה את יעקב משום שאהבה את עשו פחות. היא פעלה כאם אוהבת לשניהם, משום שעשו לא היה מסוגל לשאת את הברכות. ורש"י מפרש את המילה "במרמה" בפשטות: "בחכמה".

אבל מדוע היה צורך דווקא בתחפושת? כדי לבאר זאת, יש להקדים ולהתבונן בשיטתו של עשו עצמו. התורה מספרת: "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו", ורש"י מפרש: **"לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו: אבא, היאך מעשרין את המלח ואת התבן?"**. עשו חי חיים פרועים, אבל כשעמד מול אביו התחפש לצדיק ושאל שאלות המתאימות למי שמחמיר במצוות. זה היה סוד כוחו: הוא לבש את בגדי יעקב.

לכן רבקה לא הסתפקה בבקשה ישירה מיצחק. היא שלחה את יעקב ללבוש את בגדי עשו, וכך הפכה את התחפושת שלו נגדו. אם עשו מתחפש ליעקב, יעקב יתחפש לעשו, והמסכה תיפול מעל פניו. בכך חשפה רבקה בפני כולנו את התחבולה המתוחכמת ביותר של הרע: היכולת להיראות טוב.

בשהיצר מתחפש לצדיק

זו בדיוק דרכו של היצר הרע. הוא כמעט אף פעם אינו מציע לאדם לעשות רע במפורש. הוא מתחפש, ומציג את הרע כאילו הוא טוב. כך כותב הרבי בספר "היום יום": **"היצר הרע... לפעמים הוא שועל פיקח שבחיות וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק, עניו ובעל מידות טובות"**. הוא לוחש לאדם: כדאי לישון עוד שעה, כדי להתפלל אחר כך בכוונה; כדאי לדחות את הצדקה, כי מחר תיתן כפליים; כדאי להמשיך בוויכוח, כדי ללמד את השני לקח.

דוגמה מפתיעה לכך אפשר למצוא דווקא בעולם הבריאות. בסוף שנות התשעים ניסו בפלורידה לגרום לבני נוער להפסיק לעשן. הם הפחידו, הזהירו ואיימו, ושום דבר לא עזר. רק כשהבינו שבעיני הנערים הסיגריה היא סמל לעצמאות ולמרד, שינו כיוון והשיקו קמפיין בשם "האמת". הקמפיין חשף כיצד חברות הטבק משתמשות בנערים ומשכנעות אותם שהסיגריה היא חירות, בעוד שהיא מהווה כלא עבורם. ברגע שהתחפושת נקרעה, המשיכה הפכה לכעס, ושיעורי העישון ירדו בחדות.

זה המסר שרבקה ויעקב משאירים לנו. יש רגעים שבהם אסור לנו להאמין לעצמנו. כשמחשבה משכנעת מושכת אותנו לעבר מה שאנחנו יודעים שאינו ראוי, צריך לזכור שהיצר יודע ללבוש בגדי צדיק. במקום להתווכח עם הטענות שלו, אפשר לומר לעצמנו: כל מה שעובר לי בראש ברגע הזה אינו נכון. מתרחקים, ממתינים שהגל יעבור, ואחר כך מגלים בהקלה כמה מהר נפלה המסכה.

שאלות לדיון משפחתי

שאלות לבוגרים:

1. מתי דווקא מחשבה שנראתה טובה הייתה מה שעיכב אתכם מלעשות טוב?
2. מה מסגיר את היצר כשהוא מדבר אלינו בקול של מצפון?
3. האם תמיד נכון לומר את כל האמת, או שיש ערכים שקודמים לה?
4. מה ההבדל בין לשנות מפני השלום לבין לשקר?
5. מה עוזר לכם לעצור ברגע של פיתוי, לפני שמחליטים?

שאלות לילדים:

1. איך יודעים אם רעיון הוא באמת טוב, או רק נשמע טוב?
2. למה יעקב קיווה שאבא שלו יגלה את האמת?
3. מתי דחיתם משהו טוב ל"אחר כך", וזה בסוף לא קרה?
4. למה היצר הרע לא אומר לנו פשוט "בוא תעשה משהו רע"?
5. האם מותר לומר משהו לא מדויק כדי לא לפגוע במישהו?

סיפור לשבת

הצדיק רבי נחום מטשרנוביל, מראשוני אדמור"י החסידות, היה עני ואביון. החסידים תרמו לו הון רב, אך הוא היה מעביר הכל לעניים ולא משאיר לצרכי ביתו. במשך שנים חיו בני הבית בעוני ושתקו, אך בתו התבגרה והגיעה לתקופת הנישואים והחסידים תכננו חתונה מכובדת כראוי לבת הרבי. אולם הגבאי ידע את האמת שאין בקופת המשפחה רובל אחד לממן את האירוע.

פעם הגיע חסיד עשיר לבקר את הרבי, הגבאי גילה באזניו את המצב וביקשו לומר לרבי כי הסכום שיעביר היום הוא תרומה עבור המשפחה. הגבאי סידר את כניסת החסיד סמוך לתפילת ערבית וכך יוכל להיכנס מיד אחריו ולאסוף את הכסף. הגבאי ציפה לראות את החסיד יוצא מחדרו של הרבי, אך ברגע שהוא יצא, נכנס חסיד נוסף שחיתן את בתו והיה זקוק להלוואה דחופה. הרבי הוציא את הכסף ונתן לו את הסכום.

הגבאי המתוסכל לא היה יכול להתאפק והתאונן באוזני הרבי שהמצב קשה ואיך הרבי מחלק לאחרים? הרבי השיב שהוא התכוון לקחת את הכסף, אבל לא היה יכול לעמוד בפני תחנוני האיש. ואז הוסיף ואמר כך: "אני רוצה לשתף אותך בתגלית אודות דרכיו הנכלוליות של היצר. כשאותו חסיד נכנס ובכה על מצבו, רציתי לתת לו מיד את הכסף שקיבלתי, אבל אז נכנסה בי מחשבה אחרת: אולי עדיף לחלק את הכסף לכמה חסידים עניים ולא לתת הכל לאדם אחד? אחרי הכל, מדובר בסכום ענק שיכול לכלכל כמה משפחות. התלבטתי והיססתי ולא ידעתי מה להחליט. אבל אז תפשתי שמדובר בתעלול מרושע של היצר. **הוא מתחפש ליצר טוב ומציע הצעות הגונות כביכול** - ובלבד שאדחה את הנתינה ולא אתן את הכסף. עובדה היא שכאשר חשבתי לקחת הכסף לעצמי, לא עלתה בי מחשבה לחלק אותו לחמישה אנשים...